לְדִידִי אָמַר לִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּמִינָךְ וַבְנָךְ – הנכרי אמר לי שהוא קנה את השדה ממך, מְהֵימָן, ומאחר שישב בה שלש שנים יש לו חזקה.

מקשה הגמרא: מִי אֵיכָּא מִידֵּי דְּאִילּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים אָמַר לֹא מְהֵימָן, וְאִילּוּ אָמַר יִשְׂרָאֵל מְשַׁמַּיְיהּ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְהֵימָן – וכי יש טענה שאם נכרי היה טוען אותה לא היה נאמן, ואילו אם ישראל טוען אותה בשם הנכרי הוא נאמן. ואם הנכרי עצמו אינו נאמן שקנה הקרקע מהבעלים הראשונים מדוע יהיה הישראל נאמן בשכל טענתו היא שכך אמר לו הנכרי. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כָּךְ אָמַר רָבָא, אִי אָמַר יִשְׂרָאֵל – אם המחזיק טוען, קַמֵּי דִּידֵי זַבְנָהּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים מִינָּךְ – בפני קנה הנכרי את השדה ממך, וְזַבְנָהּ נִיהֲלִי – והוא מכרה לי, מְהֵימָן. והטעם שנאמן, מִינּוּ דְּאִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ – מתוך שאם היה רוצה היה יכול לטעון למערער, אֲנָא זְבִינְתֵּהּ מִינָּךְ – אני קניתיה ממך, והיה נאמן מאחר והחזיק שלש שנים, לפיכך נאמן הוא גם בטענתו שראה איך שהבעלים הראשונים מכרה לנכרי שמכרה לו.

הגמרא דנה באדם שבא להחזיק בפירות בטענת בעלות עליהם אך לא על הקרקע: וְאָמַר רַב יְהוּדָה, הַאי מַאן דְּנָקִיט מַגְלָא וְתוֹבְלָיָא – אדם שמחזיק מגל וחבלים וְאָמַר – והוא אומר, אֵיזִיל אֵינְזְדָּה לְדִקְלָא דְּפַלָנְיָא דְּזַבְנִתֵּיהּ מִינַּיְיהּ – הריני הולך לגדור את דקלו של פלוני, שקניתי ממנו את פירותיו, מְהֵימָן, ואין למנעו מכך, כל שאין ידוע שהבעלים מוחים, ואף שאין לו ראיה על זכותו זו בפירות. והטעם, משום שלֹא חָצִיף אִינִישׁ לְמִינְזַר דִּקְלָא דְּלַאו דִּילֵיהּ – אין אדם מחציף פניו לגדור דקל שאינו שלו.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה, הַאי מַאן דְּאַחְזִיק – מי שהחזיק בשטח שנמצא מְגוּדְּא דַּעֲרוּגֵי וּכְבַר – מקיר הערוגים וחוצה, לֹא חֲזֵי חֶזְקָה. מַאי טַעְמָא, מֵימַר אָמַר – משום שבעל השדה אומר לעצמו, כָּל דְּזָרַע נַמִּי עֲרוּגֵי אָכְלֵי לֵיהּ – ממילא את כל מה שיזרע המחזיק הזה, תאכלנה חיות השדה.

דיני אכילות שאינן נחשבות חזקה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אֲכָלָהּ המחזיק לשדה אילן בשנת עֲרֵלָה, אֵינָהּ חֶזְקָה, משום שלא איכפת לבעלים מפירות ערלה האסורים בהנאה ולכן לא מחה. תָּנְיָא נַמִּי הָכִי כרב יהודה, אֲכָלָהּ בשנת עֲרֵלָה או בשנה שְׁבִיעִית, וְכן אם החזיק בִּכְלָאִים, אֵינָהּ חֶזְקָה.

אָמַר רַב יוֹסֵף, אם חזקתו בשדה היתה על ידי שֶׁאֲכָלָהּ שַׁחַת, שבמשך שלש שנים קצר המחזיק את התבואה בעודה ירק, קודם שצמחו הגרגירים, והשתמש בה למאכל בהמתו, לֹא חֲזֵי חֶזְקָה, כיון שלא החזיק כדרך בני אדם. אָמַר רָבָא, וְאִי בְּצַוָּאר מְחוֹלָא קַיְימָא – ואם השדה נמצאת בבקעת מחזוא, חֲזֵי חֶזְקָה אף אם אכלה שחת, לפי שאנשי מחוזא עשירים, ובעלי בהמות רבות, ודרכם להאכיל את התבואה לבהמותיהם בעודה שחת.

אָמַר רַב נַחְמָן, תַּפְּתִיחָא – קרקע פתוחה, מלאה בקעים, ואינה טובה לזריעה, אם ישב בה שלש שנים, לֹא חֲזֵי חֶזְקָה, שמפני גריעותה לא הקפיד בעליה למחות. עוד אמר רב נחמן: אַפֵּיק כּוּרָא וְעַיֵּיל כּוּרָא – אם המחזיק הוציא לזריעה בשדה כור תבואה, והצמיחה לו רק כור להכניס לביתו, לֹא חֲזֵי חֶזְקָה, שכיון שלא הרויח כלום, אין הבעלים חושש למחות. עוד אמר רב נחמן: וְהָנֵי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – אנשי בית ראש הגולה, לֹא מַחְזְקֵי בַּן – אין להם דין חזקה בשלנו, שאם החזיק אחד מהם שלש שנים בשדה אחר אין לו חזקה, ומוטל עליו לשמור את שטרו, מפני שתקיפים הם ויתכן שמחמת אימתם לא מחה בעל הקרקע. וְלֹא מַחְזְקִינַן בְּהוּ – ואין לנו דין חזקה בשלהם. שמתוך שעשירים הם ויש להם נכסים רבים, אינם מונעים אנשים מלדור בבתיהם ולאכול את שדותיהם, ואינם חוששים שאם לא ימחו יפסידו, לפי שבידם לסלק את המחזיק בכח כשירצו.

שנינו במשנה: וְהָעֲבָדִים וְכוּ' חזקתן שלש שנים מיום ליום. מקשה הגמרא: וכי עֲבָדִים יֵשׁ לָהֶם חֶזְקָה, וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַגּוֹדְרוֹת – בעלי חיים המהלכים מעצמם אֵין לָהֶן חֶזְקָה, ואין המחזיק נאמן לטעון שקנה אותן, משום שיכול המערער לטעון לו, לא מכרתי לך את הבהמה אלא מעצמה נכנסה לביתך או מצאת אותה בחוץ ותפסת והחזקת בה. וכיון שעבדים דרכם להלך בכל מקום, מדוע יש בהם חזקה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, מה שהגודרות אֵין לָהֶן חֶזְקָה, היינו רק לְאַלְתַּר – מיד, כדין שאר מטלטלים, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן חֶזְקָה לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים כדין קרקעות, כאמור במשנה לגבי עבדים.

מוסיפה הגמרא: אָמַר רָבָא, אִם הָיָה זה עבד קָטָן הַמּוּטָּל בַּעֲרִיסָה, יֵשׁ לוֹ חֶזְקָה לְאַלְתַּר – מיד, והמחזיק בו נאמן בטענה שקנה אותו, כיון שאינו דומה ל'גודרות', אלא לשאר מטלטלים. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, ולא הוצרך רבא להשמיענו דבר זה. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא דְּאִית לֵיהּ אִימָּא – באופן שיש אם לעבד הקטן, והיא הביאתו לבית המחזיק כמה פעמים, מַהוּ דְּתֵימָא, נֵיחוּשׁ דִּלְמָא אִימֵּיהּ עֲיֵילְתֵּיהּ לְהָתָם – נחשוש שמא אמו היא שהכניסתו ושכחתו שם, ויש לדונו כ'גודרות' שאין בהן חזקה מיד, קָא מַשְׁמַע לָן רבא שאין הדבר כן, כִּי אִימָּא לֹא מְנַשְּׁיָא בְּרָא – אם אינה שוכחת את בנה, וכיון שנמצא בבית המחזיק ודאי קנה אותו.

הגמרא מביאה מעשה אשר מתובו מתחדשים פרטים בדיני גודרות: הֲנָהוּ עִיזֵי דְּאָכְלוּ חוּשְׁלָא בְּנַהַרְדְּעָא – אירע מעשה בנהרדעא, בעיזים שנכנסו לשדה ואכלו שעורים קלופות ששטח בעל השדה בשמש, ולא היו עדים על כמות השעורים. אָתָא מָרֵי חוּשְׁלָא – בא בעל השעורים, וְתָפְסִינְהוּ – תפס את העיזים והחזיק בהן בשביל דמי הנזק, וַהֲוָה קָא טָעֲיָן טוֹבָא – והיה תובע דמים מרובים, כי טען שאכלו יותר מערך העיזים עצמן. אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל – אביו של שמואל, יָכוֹל לְטָעוֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן – יש לו נאמנות בטענתו כמה אכלו, עד סכום שויין של העיזים, משום שעל סכום זה יש לו מיגו, דְּאִי בָּעֵי אָמַר לְקוּחוֹת הֵן בְּיָדִי – מתוך שיכול הוא לטעון שקנה אותן מבעליהן, ויהיה נאמן כיון שתפוסות הן בידו, נאמן הוא גם לומר כמה אכלו. אולם על יותר מכדי דמיהן אינו נאמן, כי בזה אין לו מיגו.

מקשה הגמרא: וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַגּוֹדְרוֹת אֵין לָהֶן חֶזְקָה, והחזקתו של בעל השדה בעיזים אינה ראיה שקנאן, ומדוע נאמן לטעון עד כדי דמיהן, הרי אין לו 'מיגו'. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי עִיזֵי, דְּמִסְתָּרְיָה לְרוֹעֶה – שנמסרות לרועה ואינן משוטטות לבדן כשאר בהמות, ודינן כמטלטלים.

מקשה הגמרא: וְהָא אֵיכָּא צַפְּרָא וּפַנְיָא – והרי בבוקר כל עז הולכת לבדה מבית בעליה עד בית הרועה, ובערב היא חוזרת מעצמה לבית הבעלים. מתרצת הגמרא: בְּנַהַרְדְּעָא, טַיָּיעֵי שָׁכִיחֵי – ישמעאלים גנבים מצויים, ולכן מַיְדָא לְיַדָּא מְשַׁלְּמֵי – מוסרים את העיזים מיד ליד, הבעלים לרועה והרועה לבעלים, ואין מניחים להן ללכת בלא השגחה.

שנינו במשנה: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים וְכוּ' בראשונה, שלשה באחרונה, ושנים עשר חדש באמצע, וכו'. רבי עקיבא אומר, חדש בראשונה, וחדש באחרונה, ושנים עשר חדש באמצע, וכו'. הגמרא מבררת מהו יסוד מחלוקתם. שואלת הגמרא: לֵימָא – האם נאמר שניר – חרישת השדה על ידי המחזיק, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, נִיר – מה שהמחזיק חורש את השדה, לֹא חֲזֵי חֶזְקָה – אינו נחשב בחזקת שלש שנים, ולכן צריך שיחזיק שלשה חדשים בתחילה ושלשה חדשים בסוף, שזה הזמן הנצרך לזריעה וגדילת הפרי כל צרכו, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, נִיר חֲזֵי חֶזְקָה – נחשב בחזקת שלש שנים, ולכן די בחודש אחד בתחילה ואחד בסוף, שיכול לחרוש בו את השדה, ונחשב לשנת חזקה.

מקשה הגמרא: וְתִסְבְּרָא, לְרַבִּי עֲקִיבָא, מַאי אִירְיָא – מדוע נקט שיחזיק בה חוֹדֶשׁ בתחילה או בסוף,

---

על־ידי כללות מעשינו ועבודתנו בעניין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" בביתו הפרטי של כל אחד ואחת מישראל – זוכים בקרוב ממש לבניין בית־המקדש השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך".

משיחת שבת פרשת תרומה ה'תשד"מ

אֲפִילּוּ אם יחזיק רק יוֹם אֶחָד, נַמִּי – גם כן יחשב כשנת חזקה, שאפשר לחרוש ביום אחד.

ולכן הגמרא דוחה פירוש זה, ומבארת באופן אחר: אֶלָּא, לא נחלקו אם ניר נחשב חזקה, דְּכוּלֵי עָלְמָא – בין רבי ישמעאל ובין רבי עקיבא סוברים שניר לֹא הָוֵי – אינו נחשב חֲזָקָה, וְהָכָא, פֵּירָא רָבָּא וּפֵירָא זוּטָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – וכאן נחלקו אם צריך אבילת פרי גדול או שדי בפרי קטן, רבי ישמעאל סובר, שאינו נחשב חזקה אלא אם אכל פרי שגדל שלשה חדשים, שזה גמר הפרי, ורבי עקיבא סובר, שאפילו אם אכל כשזה רק שחת ועוד לא נגמר הפרי, נחשב לשנת חזקה.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו אם ניר נחשב לחזקה: תָּנוּ רַבָּנָן, נִיר – חרישׁ, אֵינוֹ נחשב חֲזָקָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שניר הֲרֵי זֶה חֲזָקָה. מבררת הגמרא: מַאן יֵשׁ אוֹמְרִים – מיהו התנא שהובא בשם ״יש אומרים״. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, שיטת רַבִּי אַחָא הִיא. ומביא ברייתא להוכיח דברים: דְּתַנְיָא, נָדָה – אם חרש המחזיק את השדה במשך שָׁנָה וּזְרָעָהּ שְׁתַּיִם – שתי שנים, או נָדָה שְׁתַּיִם וּזְרָעָהּ שָׁנָה, אֵינָהּ חֲזָקָה, רַבִּי אַחָא אוֹמֵר, הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה, אָמַר רַבִּי (אשי) [אַחָא], שַׁאֲלִית – שאלתי את כָּל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר האם ניר נחשב חזקה, וְאָמְרוּ לִי, נִיר הֲרֵי זֶה חֲזָקָה. הרי שרבי אחא סובר שחרישה נחשבת חזקה.

הגמרא מבארת טעמי השיטות אם ניר נחשב חזקה: אָמַר לֵיהּ רַב בִּיבִי לְרַב נַחְמָן, מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר – מהי סברת רבי אחא דניר הָוֵי חֲזָקָה. השיב לו רב נחמן: משום דלֹא עָבִיד אִינִישׁ דְּכַרְיֵיהּ לֵיהּ לְאַרְעֵיהּ וְשָׁתִיק – אדם אינו רגיל לשתוק כשחורשים את שדהו, ומכך ששתק ראיה שמכרה. שאלו רב ביבי שוב: וּמַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר – ומהי סברת תנא קמא דניר לֹא הָוֵי חֲזָקָה.

השיב לו רב נחמן: משום דְּמִיַּמַּר אָמַר – שאומר בעל השדה, כָּל שֵׁיבָא וְשֵׁיבָא דְּכָרְבוּ לְעֵייל בֵּיהּ – כל קיסם וקיסם של המחרישה יכניס בתוך שדי, ואחר שירפה את הקרקע אטלנה מידו ואזרענה, ולכן אינו מוחה בו.

הגמרא מבררת איך ההלכה בזה: שָׁלְחוּ לֵיהּ בְּנֵי פּוּם נַהֲרָא לְרַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא – בני המקום שנקרא פום נהרא שלחו לשאול את רב נחמן בר רב חסדא, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ, נִירָא – חרישה בשדה, הָוֵי – האם נחשב חֲזָקָה, ודי להחזיק בקרקע שנים עשר חודש ושני ימים, אוֹ לֹא הָוֵי חֲזָקָה. אָמַר לְהוּ רב נחמן בר רב חסדא, שַׁרְבִי אַחָא וְכָל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר אָמְרֵי בברייתא, שניר חֲרֵי זֶה חֲזָקָה, וכך ההלכה.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, רְבוּתָא היא לְמִיחְשַׁב נַבְרֵי – למנות דעות הסוברים שניר נחשב לחזקה, הָא – והרי לפנינו רַב וּשְׁמוּאֵל הדרים בְּבָבֶל, ורַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא הדרים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָמְרִי – אומרים, שניר לֹא הָוֵי חֲזָקָה, וכך ההלכה.

הגמרא מבארת מנין שאלו שהוזכרו סוברים שניר אינו חזקה: מה שאמרנו שַׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא סוברים שניר אינו חזקה, מַתְנִיתִין הִיא, ממשנתינו אנו לומדים כן, שנחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא בשיעור זמן החזקה בשדה הבעל, שלרבי ישמעאל הוא שמונה עשר חודש ולרבי עקיבא ארבעה עשר, ואם היו סוברים שניר נחשב חזקה, היה די בשנים עשר חודש ושני ימים. ומה שאמרנו שרַב סובר שניר אינו חזקה, מַאי הִיא – מהיכן לומדים זאת. מבארת הגמרא: דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, זוֹ – משנתינו שבשדה הבעל אין צריך להחזיק שלש שנים מיום ליום, אלא שמונה עשר או ארבעה עשר חודש, היא דְּכִרְבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, עַד שֶׁיְּגַדֵּר – שיקטוף תמרים שָׁלֹשׁ גְּדֵירוֹת של שלש שנים, וְיִבְצֹר ענבים שָׁלֹשׁ בְּצִירוֹת של שלש שנים, וְיִמְסוֹק זיתים שָׁלֹשׁ מְסִיקוֹת של שלש שנים. הרי שניר אינו חזקה, שאם כן היה די באחת מהן, ועוד שני ימים חרישה, אחד בשנה לפני הגדירה ואחד בשנה אחריה.

שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מהו ההבדל בין רב לשמואל בדעת חכמים, הרי לשניהם צריך שיאכל פירות של שלש שנים שלימות. מבארת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, דֶּקֶל נַעֲרָה – דקל צעירה שממהרת להוציא פירות, ומוציאה שלש פעמים בפחות משלוש שנים שלימות, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – יש הבדל ביניהם, שלרב צריך להחזיק שלש שנים מיום ליום, ולשמואל כיון שגדר שלוש גדירות, אף שזה בפחות משלוש שנים, הרי זו חזקה (שֶׁעוֹשֶׂה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה).

שנינו במשנתינו: אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּשְׂדֵה הַלָּבָן, אבל בשדה אילן, כגון את תבואתו, ומסק את זיתיו, כגון את קייצו, הרי אלו שלש שנים.

אביי לומד מדברי רבי ישמעאל לחכמים, שאפשר להחזיק באכילת פירות אפילו אם אכל כל שנה רק חלק מהאילנות הנטועים בשדה. אָמַר אַבָּיֵי, מִדְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שאמר שאם היו בשדה שלש מיני אילנות, וליקט את פירותיהם בשלשה זמנים שונים, עולות לו האכילות לשלש שני חזקה בכל השדה, אף על פי שכל אכילה אינה אלא בחלק מהשדה, נִשְׁמַע [–נלמד] לְדעת רַבָּנָן, שאם הָיוּ לוֹ שְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת בשדה שהחזיק בה, הנטועים מִמַּטַּע עֲשָׂרָה אילנות לְבֵית סָאָה, שהוא חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא שהשדה שהחזיק בה היתה בית שלש סאין, וְאָכַל פירות של עֲשָׂרָה אילנות בְּשָׁנָה זוֹ, וַעֲשָׂרָה אילנות אחרות בְּשָׁנָה זוֹ, וַעֲשָׂרָה אילנות אחרות בְּשָׁנָה זוֹ, הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה, אף שלא אכל בשנה אחת מכל האילנות הנטועים בשדה, כיון שאכילת אילנות במקצת השדה מועיל לחזקה גם עבור חלק השדה הנטועים בו אילנות שלא אכל מהם.

המשך מעמוד רכט

ולהעיר אשר כמובן מחז״ל (מגילה יג, ב. ועוד) נס פורים תלוי הי׳ בזה, שבאדר נולד משה רבנו, והוסיפו רז״ל ביאור, שהיתה אז השנה מעוברת, והי׳ זה באדר ראשון (סוטה יב, ב).

- ובפרט דהש״ס דילן פליג על הירושלמי (מגילה פ״א ה״ה) ולא הביא (מגילה ו, ב) את המ״ד דאותה השנה (דהפיל פור) הייתה מעוברת.

וידוע פירוש האריז״ל על הכתוב, והימים האלה (כשהם) נזכרים (הרי הם גם) ונעשים.

בברכה לבשו״ט בעניני הכלל והפרט

מ. שניאורסאהן